Газета издается на балкарском языке с 1924 года.

Интернет-версия: zaman.smikbr.ru

ЗАМАН

2009 жыл 19-чу июнь, байрам кюн. № 116 (18217)

Бағасы3 сомду

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ ВРЕМЯ ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Къабарты-Малкъар Республиканы Президентинде Къабарты-Малкъар Республикада Баш магъаналы миллет проектлени жашауда бардырыу эмда демография политика жаны бла Советни Къабарты-Малкъар Республиканы Президентини 2006 жылда 18-чи февральда чыгъарылгъан 21-УП номерли Указы бла къабыл этилген къауумуну юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы Президентини

У К А З Ы

1.Къабарты-Малкъар Республиканы Президентинде Къабарты-Малкъар Республикада Баш магъаналы миллет проектлени жашауда бардырыу эмда демография политика жаны бла Советни «Къабарты-Малкъар Республиканы Президентинде Къабарты-Малкъар Республикада Баш магъаналы миллет проектлени жашауда бардырыу эмда демография политика жаны бла Советни юсюнден» Къабарты-Малкъар Республиканы Президентини 2006 жылда 18-чи февральда чыгъарылгъан 21-УП номерли Указы бла къабыл этилген къауумуна быллай тюрлениуе киийирге:

а) Советни къауумуна бу адамланы къошаргъа:

Жамборов В.С.– Къабарты-Малкъар Республиканы Президентини Администрациясыны Башчысыны къуллугъун толтургъан

Тлехугов М.Х. –«Россельхозбанк» ачыкъ акционер обществону Къабарты-Малкъар регион филиалыны директору (ыразылыгъына кёре)

Уяналаны К.Х-М.–Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствосуну Председателини заместители

Хагасов З.А- Нальчик шахар округну жерлери администрациясыны башчысыны къуллугъун толтургъан (ыразылыгъына кёре);

Къабарты-Малкъар Республиканы Президенти
Нальчик шахар, 2009 жылда 6-чы июнь, №82-УП

б) **Б.Х.Жеруковну** къуллугъуну атын былай жазаргъа: «Россей Федерацияны Эл мюлк министерствосуну бийик профессионал билим берген «Къабарты-Малкъар Республиканы биринчи Президенти В.М.Коков атлы Къабарты-Малкъар къырал эл мюлк академия» федеральный къырал билим бериу учреждениясыны ректору (ыразылыгъына кёре)»;

в) **Б.С.Карамурзовну**къуллугъуну атын былай жазаргъа: «Бийик профессионал билим берген «Х.М.Бербеков атлы Къабарты-Малкъар къырал университет» къырал билим бериу учреждениясыны ректору (ыразылыгъына кёре)»;

г) **П.К.Таовну** къуллугъуну атын былай жазаргъа: «Къабарты-Малкъар Республиканы профессионал союзларыны организацияларыны биригиуюню председатели, Россей Федерациясыны Жамауат палатасыны члени (ыразылыгъына кёре)»;

д) **А.А.Чеченовну** къуллугъуну атын былай жазаргъа: «Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини Председатели (ыразылыгъына кёре)»;

е) Советни къауумундан И.Б.Бечеловну, А.Х.Кажарохну, С.Х.Кудаевни, Л.Б.Хамгоковну кетерирге.

2.Бу Указ анга кюл салынгган кюнден кюнюне киреди.

А.КАНОКОВ

КъМР-ни Парламентинде

Жангы хорламлагъа жетерча мурдор салынады

Бу кюнледе КъМР-ни Парламентини Спорт эм туризм жаны бла комитетини жыйылыуу болгъанды. Аны комитетни председатели Бабалы Хусей ачханды эм бардырганды.

Комитетни ишине Парламентни Председателини заместители Т. Саенко, Жаш тёлюню, жамауат биригиуленни эм асламлы информация органланы ишлери жаны бла комитетни таматасы Т. Хашхожева эм депутатла къатышханды.

Законодательле КъМР-ни спорт эм туризм жаны бла министри А. Афауновну докладына тынгылагъандыла. Ол белгилегенинге кёре, энчи эс республикада сабий-жаш тёлюо спортну айныгыугъа, аны мюлк-техника базаларын кючлеуге бурулады. Ол ишлеге республиканы бюджетингден иги кесек ахча бёлюнеди.

Озгъан жыл эмда быйыл жылны биринчи жарымы бизни республиканы спортчуларына ахшы кезиу болгъанды. Ала халкъла аралы даражада кеслерини эм республикабызны атларын айтдыргъанды. «Спартак-Нальчик» футбол команда да премьерлигада ойнайды. Аслан Мартинович билдиргеннге кёре, министерство республиканы таматаларыны болушлукъларыбла 2012 жылда Лондонда бардырылыкъ олимпиада оюнлагъа хазырланыуну башлагъанды.

Дагъыда ол айтханнга кёре, Къабарты-Малкъарда тюрлю-тюрлю спорт эришиуле бийик даражада бардырылгъанларын эсге ала, быйыл мында ауур атлетикадан Россейни чемпионатын, дзюдодан Россейни бла ЮФО-ну чемпионатларын, стол теннисден битеуроссей турнирни, КъМР-ни президентини сауғасына тау-лыжаладан битеуроссей сабий эришиулени бардырыргъа оноу этилгенди.

Жамауат биригиулени эм асламлы информация органланы ишлери жаны бла комитетни таматасы Т. Хашхожева жыйылгъанланы эслерин сабийлени спорт бла юрешиуге эмда аладан хунерлирин сайлауну бардырыргъа кереклисине бургъанды. Министр билдиргеннге кёре, «Коммунальник» солуу лагерьни мурдорунда спортну жаз тюрлюлеринде олимпиада ара ачыла турады.

Жылны ахырына дери спортну къыш тюрлюлеринден да аллай ара къуаргъа белгиленеди. 2009 жылны экинчи жарымында Къуркъужин элде жангы спорткомплекс хайырланылыргъа берилликди, Прохладный эм Бахсан шахарлада футбол ойнарча экишер стадион, Нартхъалада бла Тырныууз да да аллай гитчерек стадионла ишленирикдиле.

Министрни билдириуюн сюзюп эмда эсге алып, жыйылыугъа къатышханла республиканы халкъыны битеу къауумлары физкультура эм спорт бла юрешиуге кереклеи онгланы къурау, къуралны жыйымдыкъ командаларына резервни хазырлау, андан сора да, Россей эм халкъла аралы эришиуледе Къабарты-Малкъарны спортсменлеринден кеслерини усталыкъларын кёргюзтюрлерине жетиши жаны бла иш андан ары бардырыллыгъына йинаннганланы билдиргендиле.

КъМР-ни Парламентини пресс-службасы.

Республиканы атламлары

РЕФОРМА

Ишчи жерле сакъланырыкъдыла

КъМР-ни Жашау журт-коммунальный мюлкюнде реформаны 1-чи июльда бошаргъа белгилеледи. Аны юсюнден КъМР-ни Правительствосуну кезиулю жыйылыуунда аны Председатели Андрей Ярин билдиргенди.

Ол айтханнга кёре, республиканда «Газпромдан» бла электросетьледен башха сета мюлкле КъМР-ни иелигинге кёчюрюледиле. Алагъа энди иелик къуралгъан «Водосервис» эмда «Теплосервис» къурал предприятиля оноу этерикдиле.

Ала суу эмда жылыу ызлары иелери боллукъдула, бютеу коммунальный системаны жангыртыу, оборудование эм техника бла да жалчытыу жаны бла ишле аланы юслери бла тамамланылыкъдыла. Республикагъа бойсунгган компанияла дагъыда Элбрус эм Бахсан районлада куураладыла. Кълагъан шахарлада бла районлада уа жылыу эм суу бла жалчытыу бла юрешген компаниялагъа керекли сеть ырысхыны республикадан арендагъа алдыкъдыла эмда тёлеулени жыярыкъдыла.

Правительствону Председатели реформа этилгенликге, ишчилени саны сакъланырыгъын, жаланда бир-бир жерледе оноучуланы бла финансистлени кысхырыгъа тюшеригин чертгенди.

ТАПЛЫКЪ

Социальный арала ачыладыла

Бизге КъМР-ни Урунуу эмда социальный айныгыу министерствосунда билдиргенлерича, халкъны социальный жумушлар жалчытыуну комплекс арала дагъыда жети район бла шахарда ачыллыкъдыла. Республиканы тёрт районунда уа ала ары дери къуралып ишлейдиле.

Алагъын социальный болушлукъ бериу бла юрешген службала анда-мында орналгъан эселе, энди халкъны ол жумушлары бир жерде-социальный аралада- тамамланыллыкъдыла. Алада юйюрге бла сабийлеге, сакъатлагъа социальный болушлукъ берген бёлюмле орналадыла.

Быллай тюрлениуе социальный къырал эм муниципальный учрежденияланы ишлерин тап халгъа келтирир эмда халкъгъа жумушларын тынч да, жеңгил да тамамларгъа онг берир мурат бла этиледиле. Бу иш бошалгъанды. 29 социальный учреждениядан 21 къалгъанды. Аланы санына, бир араладан сора да, интернатла, реабилитация арала да киредиле.

Бизни корр.

КУЛЬТУРА

Мемориал къанга орнатыллыкъды

Нальчик шахарны жерлерли самоуправленияысыны Советини депутатлары хурожник Михаил Ваннахны эсде къалыуна Ленин атлы проспектде оп жашагъан юйде мемориал къанга орнатыргъа деп оноу этгендиле.

Михаил Ваннах Омск шахарда туугъанды. Россей Федерацияны сыйлы художнигиди, КъМР-ни искусстволарыны сыйлы къуллукъчусуду. 1948 жылдан бери Россейни Художниклерини союзуну члени болгъанды.

Республикала, зоналы, россейли, битеусоюз кёрмючлеге дайым къатышханды. Къабарты-Малкъарны художниклерини абадан тёлюсюню бек фахмулуларындан бири эди. Аны пейзажларыбла айырмалыдыла, тюз да табийгъатны кесиндеча боласа, Ваннахны суратларына къарасанг. «Тауланы ишлер ючюн, аланы кёрген бла чекленаллыкъ тюйюлсе, алада жюрюрге, тёппелерине минерге керекди»,-деучю эди ол. «Бийикге ёрлеу», «Бийикле хорланнгандыла», «Ингир ала таулада», «Кюз арты», «ТерсКъолну къарлы жоллары» деген эм башха суратлары аны бек белгилилерине саналадыла.

КЪУБАДИЙЛАНЫ Нюржан.
Нальчик шахарны администрациясыны пресс-службасы.

ЖУУУНУ КЕЗИУ

Тогъуз кёл эм бир черек

Къабарты-Малкъарны битеу районларында бла шахрларында адамланы кёлледе бла чекреледе ажымлы ишледен сакълауну мадрлары этиледиле. Аланы барысында да тийишли нормативлер право актла къабыл этилгендиле.

Россейни МЧС-ини Къабарты-Малкъар Республикада Баш управлениясыны таматасы Сергей Шагин билдиргеннге кёре, КъМР-ни Правительствосу «Адамланы суу объектледе ёлюмден сакълауну» эмда «Суулада къайыкълада жюзюню» жорукъларыны юслеринден бегимле чыгъаргъанды. Алагъа кёре, адамла кёп санда солургъа боллукъ 9 кёл бла черек сайланнгандыла, алагъа эркинлик къагъытла да берилгендиле. Нальчик шахарда ала 3 боладыла, Прохладна, Майск, Терк районлада уа биришер. Черек районда да аллай юч жер белгиленнгенди.

Битеу муниципальный къуралыулада быйыл суулада жууунургъа боллукъ кезиуге хазырланы тынгылы баргъанды. Ол жаны бла жарашдырылгъан планла толтурыладыла, кемчилик ле кетериле барадыла.

Бизни корр.

ТЁГЕРЕК СТОЛ

Низамсызлыкъны сылтауларын сюзерикдиле

Бюгюн «Синдика» къонакъ юйде Россейни футболдан премьер-лигасыны, Россейни футболдан союзуну эм командаланы фан-клубларыны таматалары футболну сюйгенле бла байламлы вопросланы сюзюуге жораланнган «тёгерек столгъа» къатышырыкъдыла.

РФПЛ-ны сайтында билдиргенлерине кёре, анда оюнла баргъан кезиуде футболгъа къараууула кеслерин къалай жюрютгенлерин, келген къонакълагъа къалай къаргъанларын, низамгъа бузукълукъ этген затладан кери болуу дегенча кезиуле сюзюллюкдюле.

КЪАСЫМЛАНЫ Аминат.

Битеуроссей акция

Байрамны Элбрусда белгилеликдиле

25-27-чи июньда россейли жаш тёлюню кюнюне аталып «Эльбрусиада-2009» деген битеуроссей акция бардырыллыкъды. Аны чеклеринде професионалла болмагъан жаш альпинистле уллу къауум болуп Элбрусха кётюрюллюкдюле. Андан сора да, Уллу Ата журт урушда ёлгенлени хурметине пюлле салынырыкъдыла, митинг бардырыллыкъды, жаш адамла КъМР-ни ара шахарыны орамлары бла къууанчлы халда барлыкъдыла. Байрамны ахырында уа уллу концерт боллукъду. Къууанчла фейерверкле бла бошаллыкъдыла.

Минги тауґъа ёрлериклени къауумуна Россейни 30 регионуну айырмалы жашлары бла къызлары киредиле. Аланы даражалы жюри сайлагъанды. Бу акцияґъа къатышшыргъа сюйгенле анкеталада спорт разрядларыны, окъууда бла ишде жетишимлерини юслеринден жазаргъа, тууґъан жерлерини, Россейни тарыхлары бла байламлы соруулагъа жуаплагъа берирге, «Ата журт неден башланады» деген темагъа сочинение эмда «Мен Эльбрусиада проектге нек къатышыргъа сюеме» деген эссе жазаргъа керек эдиле.

Алайды да, Къабарты-Малкъаргъа Чувашиядан, Башкъортостандан, Хакасиядан,Чечен Республикадан, Пенза, Тюмень, Амур, Оренбург, Иркутск областьладан,Краснодар крайдан да жаш адамла келликдиле.

Делегатланы къауумуна кёп миллетлени келечилери киргенлери да боґдан тюйюлдю: акцияны баш борчларындан бири - мамырлыкъны,бирликни эм шуёхлукъну ниетлерин жайыуду, фахмулу жаш тёлюню бирикдириудю, анга себеплик этиудю.

Акцияны Информация коммуникацияґа, жамауат биригиулени эмда жаш тёлюню ишлери жаны бла министерство бла Спорт эм туризм министерство РФ-ни Спорт,туризм эмда жаш тёлю политика министерствосуну болушлугъу бла къурайдыла. Аны бардырыргъа Европаны бек бийик тауу боґдан сайланмагъанды. 2008 жылда Элбрус (5642 м.) «Россейни жети тамашалыгъы» деген битеуроссей конкурсда хорлагъанланы санына киргенди.

ТИРЛИК ЖЫЙЫУГЪА ХАЗЫРЛЫКЪ

Битимни ышаны игиди

Май муниципальный район-да кюзлюкле эм жазлыкъ битимле 18 минг гектаргъа жууукъ жерде, ол санда уллу эм орталыкъ предприятиялада 13 минг гектарда, фермер мюлкледе 1120 гектарда ёсдюрюледиле.

Ол сабанлада хал къалай болгъанына къарагъанбыз, иги тирлик жыйылыкъды деген акъылґа келгенбиз, - деп билдиргенди район эл мюлк эм ашавакъ управлениясыны агропромышленность комплексни айнытыу бёлюмюню таматасы Аскер Касимович Царикаев. – Мирзеуюклени орууда керек боллукъ техника ишге чыгъаргъа хазыр этилгенди. Адам кюч эм отлукъ-жау материалла жаны бла да чырмау чыгъарыкъ тюйюлдюю.

Малчылыкъда кёрюмдюле да аман тюйюлдюле. Былтыр бла тенглешдиргенде, малланы санына кёошула барады. Январь-май айлада 1566 тонна сют, жар ийнекден а 551 килограмм неда быллырдан эсе 221 килограммґа кёп сауулгъанды. Жумуртхала чыгъарыу 1,6 миллионнґа жетгенди. Ол а 2008 жылны ал кезиуюнгедегисинден эсе 14 процентге кёпдю.

Бизни корр.

Культура байламлыкъда

Шуёхланы саны ёседи

Бизни газет билдиргэн эди белгили фольклорист, хореограф Къудайланы Мухтарны Татарстан Республикада бардырылґан сабан той фестивалыґа жюриге таматалыкъ этерге чакъырґанларын. Ол андан кёлю кётюрюлюп къайтханды.

Мухтар айтханнга кёре, сабан той байрам Татарстанны юч шахарында (юч секторда) барґанды. (Набережные Челныге «Асса» бла «Минги тау» барґанларын да биз билдиргэн эдик). Къудай улу Элбрус посёлканы «Элбрус» тепсеу сабий ансамбльни эм Тырнаууз шахардан Этезланы Сапира бла атланнган эдиле жолґа. Ала кеслерини фахмуларын Заинскде да кёргюзтгендиле. «Элбрус» ансамбль, Сапира да Гран-при саугъасыбла тийишли болґандыла.

Сен, жюрини таматасы, кесинги жерлешлеринге бердиргенсе бек уллу саугъаны дерге да боллукъ эдиле санга , - деген оюмума Къудай улу былай жууаплґанды:

- Аны юсюнден сёлешген кезиуде мен отоудан чыгъып кетген эдим. Артда, Татарстанны биогюннгю хореографиясын сюзе, кесими кесамат сёзюмю айтханма.

Мухтарны оюмуна кёре, татарлыла бурунґы культуралярын тас этип барадыла. Алача кючлю, кьазауат эте билген халкъны спорт, уруш бла байламлы тепсеулери хазна сакъланмагъандыла. Биогюннгю тепсеулери да эстрадагъа тартадыла. Аслымында кьызланы кёребиз сахнада да.

- Сёзсюз, кьызла кьайсы тепсеуню да жарытадыла, алай эр кишини да кёрюрге сюебиз сахнада, - дегенди Къудай улу.

Заинск шахарны таматаларыбла Бахсан район бла шуёхлукъ жюрютюрге сюйгенлерин да билдиргенлей турадыла. Аланы сабий делегациялары кёп болмай бизни республикагъа келип кетгендиле. Август айда да кьайтып келир муратлыдыла.

Бу айны 29-усунда Къудайланы Мухтар Къыргъызстґа кетеди, анда боллукъ фестивальґа таматалыкъ этерге. Сора Косовону тепсеу ансамбли, бизни республикагъа кьонакъґа келип, ызы бла «Элбрус» (Элбрус посёлканы) эм «Салам» (Тырнаууз шахар) сабий коллективле ары барып, арада шуёхлукъну тохташдырыргъа, дейдиле. Оп ахшы ишде искусство бек хайырлы жол болґаны белгилиди.

Бизни корр.

ДУНИЯДАН ХАПАРЛА

Магъаналы келишим

Биригип ишлеуюн Шанхай организациясыны къуралларыны башчыларыны саммитинде РФ-ни Президенти Дмитрий Медведев бир-бир лидерле бла энчи халда да тюбешгенди, ол санда Кьыргъайны башчысы Худзин Тао бла да. Экиси да халкъла аралы экономика кьыттыкъдан кьутултуугъа, кёп сферадала биригип ишлеуню юслеринден вопросланы сюзгендиле.

Ол тюбешиуде эки жанына да хайырлы ишге Кьытайґа нефть эм газ сатыуну юсюнден келишимге этиуню санарґа керекди. Ол проектни багъасы 100 миллиард доллар боллукъду.

Таможняла да кетерилликдиле

Белоруссия сютден этилген продуктларын россейли стандартлагъа келишдирмей сатып турґанды. Ол кемчиликни кетерирга деп, ол республикагъа бёлек жылны ичинде айтылып келгенди. Бомагъандан сора Белоруссиядан аллай продуктланы алыу тохтатылґанды.

Анга жууап халда уа ол таможня постла кьурагъанды. Эки кьыргъалы башчылары, Эл мюлк министерстволаны оноучулары сёлешиуле бла эки жанына да тап келген жолну тапхандыла: Россей белоруслу продуктланы алып турлукъду, ол жаны да продуктланы россейли стандартланы изгемлерине тийишлиликде жарашдырлыкъды.

Аскерчилеге - жашау журтла

Алай этер ючюн, юйле ишлеуню ахча бла жалчытыуну ипотека амалы хайырланылыкъды. Кьыралны жанындан хар адамґа терген 168000 сом ёнкюч берилликди. Ол ахчаны иги кесеги адам аскерде ненча жыл кьуллукъ этгенине кёре кетерилликди.

МЧС тинтеди

Бу ведомствону келечиси бирдиргеннге кёре, МЧС Шимал Кавказда кьар юзюлюуле, черекленги кьутуруулары, ырхыла кьалайдан боллукъларын алґадан билир эм аны тийишли службалагъа, ведомстволагъа билдирир муратда улуу тинтиуле бардырады. Бу ишде МЧС-ни адам кючю, техникасы, ол санда вертолётлары да хайырланыладыла.

Юч ауруґан табылґанды

Испаны пассажир самолётда тонгуз гриппден ючуелен ауруґанын тохташдырґанды. Аланы больницагъа, былагъа да жукъґан болур дегенлени уа медицина пунктлагъа тапдырґанды. Ол самолётда бла Испанияґа келип тюшгенле бла байламлы вопросланы сюзюуге жораланнган «тёгерек столгъа» кьатышырыкъдыла.

РФПЛ-ны сайтында билдиргенлерине кёре, анда оюнла баргъан кезиуде футболгъа къараууула кеслерин къалай жюрютгенлерин, келген кьонакълагъа кьалай кьаргъанларын, низамгъа бузукълукъ этген затладан кери болуу дегенча кезиуле сюзюллюкдюле.

КЪАСЫМЛАНЫ Аминат.

Жазыуґа

Сыйлы жамауат!

«ЗАМАН» - миллетибизни жангыз газетиди. Аны бетлеринде малкъар халкъны культурасины, тарыхыны, биогюннгю жашауну, айтхылыкъ адамларыны, жетишимлерини эмда жарсыуларыны юсюнден басманлангъан тынгылы материалланы сиз бир башха изданияда табалыкъ тюйюлсюз.

Алайды да, жазылыгъыз, билеклик этигиз кесигизни газетигизге! Мындан ары да ол сизни керти шуёхгуъуз, огъурлу сёз нёгеригиз болур деп ышанабыз.

«Заман» газетни редколлегиясы.

Бизни индексибиз - 51532

Алгъа таукел къарайбыз

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Жангы объектлени ишлеген кезиуде табийгъатха бир тюрлю заран тюшюрмей болмайды. Ол къыйын иш болгъанына да къарамай, бизни борчубуз - ол хатаны азайтыугъа контрольлукъ этиудю.

- Паркны ишинде сиз къаллай проблемалагъа жолукъгъансыз?

- Ала аз тюйюлдюле, ол санда кадрла бла байламлы жарсыу да барды. Иш хакъны тёлеуню юсюнден кёп болмай федеральный даражада къабыл этилген буйрукъгъа тийишлиликде 2010 жылдан башлап айлыкъгъа бёлюннген ахчаны 30 проценти чакълысын кёллендириу халда бериуге ётдюрюрге керекбиз. Аны эм экономика кризис бла байламлы бизни бюгюннгю ишчи жерлени барысын да сакълар онгубуз боллукъ тюйюлдю. Паркны административ структурасына тюрлениуле кийирирге тюшерикди.

- Бёлюмлени ишлерини юслеринден а не зат айталлыкъсыз?

- Аланы ишлери тап къуралып бардырылады деп айталлыкъ тюйюлме. Туризм эм рекреация бёлюмде квалификациялы специалистле жетишмейдиле. Башха бёлюмледе да хал андан аламат тюйюлдю. Паркны билимли специалистле бла жалчытыу бек къыйын вопросладан бириди. Приэльбрусье ара шахардан иги да узакъда орналады. Кадрланы жашар жерле бла жалчытыу да тынч тюйюлдю, нек дегенде бизни кесибизни жашау журтларыбыз жокъдула. Биз тёлеген иш хакъгъа да кёпле зарланырла деп айталмайма.

Къалай-алай болса да, ол жарсыуланы кетерирге керек боллукъду. Ол ишчи жерлеге биз, бу жерледе жашап, тийишли билим ала тургъан жашланы бла къызланы алыргъа дейбиз. Бизге тауланы сюйген специалистле келирле деп ышанабыз.

- Илму ишлеге аслам эс бёлюнсе, ол паркны айныууна да себеплик этерик болур?

- Хау, тюз айтасыз. Алай, жарсыугъа, бюгюнлюкде аллай жангы проектлеге бёлюрча ахчабыз жокъду. Ол сылтау бла байламлы биз илму учреждениляла бла келишимле эталмай турабыз. Аны себепли кеси кючюбюз бла бир зат этерге кюрещирикбиз.

- Владимир Анатольевич, жай турист сезон башланады. Сиз анга хазырмысыз?

- Бюгюнлюкде бизде не бла да тынгылы жалчытылыннган турист маршрутла аздыла. Жай кезиуге биз тийишлисича хазырланалмагъанбыз, нек дегенде кесибизни бюджетден тышында болгъан счётубуз бла хайырланыргъа эркин тюйюлбюз. Ол а миллет паркланы Росприроднадзордан къырал политиканы бла тёгерекде къудуретни сакълау эм экология къоркъуусузлукъну жалчытыу департаментге ётдюрюлгенлери бла байламлыды. Тюз ахчабыз къолубузгъа тюшгенлей, турист зоналаны тап халгъа келтириу бла, агъачланы тазалау бла кюреширге дейбиз.

- Табийгъатны къоруулау бла уа хал къалайды?

- Бизде ол иш бла кюрешген энчи бёлюм барды. Бюгюнлюкде парк юч агъач мюлкге бёлюнюпдю. Аланы жангы кадрла бла жалчытыргъа да керек эди. Алай шёндю аллай онгубуз жокъду. Болсада, жангы законодательствогъа кёре, паркда ишлегенлени барысына да инспекторланы борчларын толтурур эркинлик бериледи эм ала бир тюрлю бузукълукъну эслегенлей, алайда окъуна акт жарашдырыргъа эркиндиле.

Алай техника бла тийишлисича жалчытылынып тюйюлбюз. Ол а бир-бир жерлеге заманында жетерге чырмайды. Болгъан техникабыз эскиди. Онг болгъанлай, эки-юч транспорт алыргъа сюебиз.

- Сизни оюмугъузгъа кёре, жууукъ заманда хал къалай боллукъду?

- Аны юсюнден шёндю былайды деп айтхан къыйынды. Бюгюнлюкде бизге жаланда юсюбюздеги жылда борчларыбыз белгилидиле. Келе тургъан беш жылда не этерге керек боллугъуну планын жарашдыра турабыз. Къалай-алай болса да, алгъа таукел къараргъа керекбиз.

Ушакъны **ТЕМИРЛАНЫ Анатолий** бардыргъанды.

«Заман» газетге - 85 жыл

Биз андан кёп затха юйреннгенбиз

Бу сёзлени кёп эшитебиз: «Аланы алышындырыргъа жарамагъан адамла туумагъандыла». Ол тюздю, терсди дерге да боллукъду. Алышындырадыла аманланы игиле, игилени аманла, къарыусузланы кючлюле, кючлюлени къарыусузла. Къысхасы уа, алышындыргъанны да алышындыргъан биледи.

Муну айтханым, 1980 жылда Малкъондуланы Сюлеменни жашы Хамитни – «Коммунизмге жол» газетни редакторуну заместителин пенсиягъа ашырадыла дегенлеринде, КПСС-ни обкомуну пропаганда жаны бла секретары Магомед Шекихачев: «Аны пенсиягъа ашырсакъ, газет а къалай чыгъарыкъды?» - деп соргъанды деген хапар жайылгъан эди. Бюгюнлюкде да билмейбиз ол тюз неда ётюрюк болгъанын.

Алай бир зат а баям эди: Хамит газетде бек керекли адам болгъаны. Аны ызындан кёп да турмай дагъыда бир зам. – Мирзоланы Муратны жашы Алий да пенсиягъа кетген эди (ол жыллада уллу къуллукъдады, гитче къуллукъдады деп къарамай, ишлерге къоймай, пенсиягъа ашырып къоюучу эдиле). Ала кетгенден сора биз а, мында къалгъанла: «Редакцияны берекети кетди, газет да «ёксюз» болду», – деучю эдик, оюннга, кертиге да буруп.

Жыйылгъан, солургъа чыкъгъан кезиулерибизде Хамит чам этерге, ойнаргъа да бек сюйюучю эди. Уллугъа, гитчеге да тенг болуп къалыучу эди, кесин аз да кётюрмей. Аны барыбыз да ангылаучу эдик, коллективде жыл саны бла бек тамата болгъанына да хурмет эте.

Жыл саны бла кесичаладан Ностуланы Магомет, Кючюкланы Магомет, Къудайланы Хасан, Тёппеланы Назир, Ёзденланы Абдуллах кибик фронтчу тенглерин тап тюшген кезиуледе «чимдип» сёлеширге да ёч эди, башхаланы да кюлдюрюп, жыйынга къууат, жарыкълыкъ берир эди. Бегирекда кичи къауумдан Шауаланы Хасан бла «кюрешиучю» эди. Ким биледи, жууукъ болгъанлары ючюнмю кётюрюучю эди Хасан да, тырман этсе да, ойнап къаты сёлешсе да, бирде уа «чюйютлю» деп къогъузтургъа кюрешсе да. Аны сюйюп, ойнап этгенин да ангылап. Керти ишге жетгенде уа, тюзлюк жанлы болур эди.

Хамит Сюлеменович жазылгъан, басмаланнган материалгъа тюз багъа бичерге, кем жерин айтыргъа, керекли жерине къол жетдирип тюзетирге, къошаргъа уста эди. Аз да кёзбаулукъ этмей. Жаратмаса уа, артха къайтарыр эди, жангыдан жаз неда бу затланы къош деп. «Хышты-мышты» къанга да къабыргъагъа аны башламчылыгъы бла тагъылгъан эди. Ашыгъыулу халда осал жазылгъан, кёп халат жиберилген кирли материалла ары салыныучу эдиле. Ары тюшген а кимге да хычыуун болмагъанды.

Сабанчыланы, механизаторланы, малчыланы, жолчуланы, дагъыда башхаланы юслеринден Хамит Сюлеменовични очерклери, статьялары магъаналары жаны бла терен, тил жаны бла ариу, ангылашыныулу болуучу эдиле, сайланнган тема толу да, тынгылы да ачыкъланыучу эди. Биз, жаш журналистле, аланы окъуп, кёп затха юйреннгенбиз. Бек башы уа – иги, уста жазаргъа, газетге барлыкъ материалланы тюзете, жарашдыра да билирге.

Малкъондуланы Хамит «Коммунизмге жол» газетде ишлерге уллу жашау сынауу бла келген эди. Уруш аллы жыллада да ишлеген эди ол мында. 1936 жылда Нальчикде педагогика техникумну бошап, туугъан эли Кёнделенни школунда сабийлени окъутуп башлагъанында, анга жаланда онжети жыл бола эди. Эки жылдан сора, тирилигин, билими да иги болгъанын эсге алып, «Социалистическая Кабардино-Балкария» газетни редакциясында ишлерге жибередиле. Анда бёлюмню таматасы, жууаплы секретарь да болуп тургъанды.

Жети жылны Совет аскерде къуллукъ этгенди. Уруш жыллада гитлерчи фашистле бла кёп къыйын, къоркъуулу сермешледе жигитлигин, ётгюрлюгюн да кёргюзтгенди. 51-чи гвардиячы бригаданы составында Орёл-Курск сермешге, Днепрден ётюуге, Киевни бла битеу Правобережный Украинаны азатлаугъа къатышханды.

Малкъонду улу аскер къуллугъундан капитан чыны бла 1946 жылда эркин болгъандан сора Кавказгъа угъай, Къазахстаннга тебирейди. Анда табады кесини жууукъларын, ахлуларын, халкъыны аслам кесегин да. Ала энди граждан эркинликлери иги да сыйырылгъан кёчгюнчюле эдиле. Хамит Сюлеменович Къазахстанда тюрлю-тюрлю жерледе ишлегенди. Сют-товар ферманы таматасы, МТС-ни (машинно-трактор станция) Жамбул зонасында инструктор болуп тургъанды. Артда аны Амангелди атлы колхозгъа председатель этгендиле.

Нальчикге къайтханлай, жангыдан къуралып, малкъар тилде чыгъып башлагъан «Коммунизмге жол» газетде ишлегенди. Алгъа эл мюлк бёлюмню таматасы, пенсиягъа кетгинчи, 19 жылны ичинде уа редакторну заместители болгъанды.

Бу къуллугъунда ол уста къарауучча, журналистча, аналитикча кесини билимин, фахмусун да кёргюзталгъанды. Арый-тала билмей, чыгъармачылыкъгъа итиниулюк, учунуулукъ бла къаты ишлегенди, газетге кесини битеу кючюн, сынауун, билимин да бергенди. Коллективни бирикдирирге, аны кючюн салыннган борчланы тамамларгъа бурургъа уллу хунери, усталыгъы да бар эдиле. Биз аны кюн сайын да сюзгенлей, кёргенлей туруучу эдик.

Газет ишине да тасха тюшюрмей, КПСС-ни АК-сында бийик партия школну журналист бёлюмюн заочно бошагъан эди. Къачан да, къалайда да керти ишге жетгенде, аллай принципли адам бизге къуруда юлгю болгъанлай тургъанды. Малкъар газетни тауушлукъ бетлеринден бири аны аты бла байламлы болгъан аллай адам эди десек, угъай деп даулашырыкъла хазна чыкъсынла! Бюгюнлюкде «Заманда», «Минги-Тау» журналда, башха жерледе да аны окъуучуларындан жазыу иш бла кюрешген кёпле ишлейдиле. Ала Малкъондуланы Хамитни атын къайда да уллу хурмет этип айтханлары да анданды.

Аны урушда этген жигитлигине, мамыр жашауда жигерлигине да ахшы багъа берилгенди. Ол Къызыл Жулдузну, «Сыйлылыкъны Белгисини» орденлери, тюрлю-тюрлю даражада онбир майдал бла, Совет басмада кёп жылланы махтаулу ишлегени ючюн КъМАССР-ни Баш Советини Президиумуну Сыйлы грамотасы бла эки кере, обкомну грамотасы бла да саугъаланнганды.

Хамит Сюлеменовични жашауу сейирлик да, къыйын да болгъанды. Жигитликден, жарсыулу ишледен, къыйын сынауладан, къууанчладан да толу бола келгенди. Не жаны бла да кёплеге юлгю эди. Къачан да ол кесини ийнаныууна бла принциплерине, тюзлюкге бла адамлыкъны ниетлерине кертичи болгъанлай жашагъанды.

АЛИКАЛАНЫ Владимир.

СУРАТДА: Малкъондуланы Хамит (сол жанында) бла Шауаланы Хасан.

БЮГЮН - САБИЙ ФУТБОЛНУ БИТЕУДУНИЯ КЮНЮДЮ

Къадалып кюрешсенг, жетишимле келмей къалмазла

Сабий футболну битеудуния кюню 2001 жылда ЮНИСЕФ-ни бла ФИФА-ны араларында келишим этилгенли бери белгиленеди. Бизни республикада да арт кезиуде спортну бу тюрлюсюн айныуугъа аслам эс бёлюнеди: школлада энчи футбол классла, секцияла ачыладыла, жарау этерча онгла къураладыла. Мени бюгюннгю ушакъ нёгерим олимпиада резервни «Спартак» сабий-жаш тёлю специализацияланнган школуну тренери Чочуйланы Бузжигитни жашы Солтанды.

Солтан тренер иш бла кюрешгенли 9 жыл болады. Арыдери ол кеси да футболчу эди. Алай санына чып тюшюргенден сора футбол ойнагъанны къойгъанды. Андан сора ол, кесин толусунлай тренер ишге берип, билимин, сынауун да сабийледен къызгъанмай кюрешеди.

- Солтан, сен тренер иш бла кюрешгенли иги кесек заман болады. Ол кезиуню ичинде ненча тёлю ёсдюргенсе?

- Шёндю мени къолумда жаш футболистлени экинчи къауму юйрене турады. Ала 1999 жылда туугъан жашчыкъладыла. Битеу да аланы саны 27-ди.

Былтыр Нальчикни 23-чю школунда энчи футбол класс ачылгъан эди. Ол жашчыкъла барысы да анда бирге окъуйдула. Жарауланы асламында школну футбол майданында бардырабыз.

- Сен бу ишге тохташхан кезиуню бла шёндюгю заманны тенглешдирсек, тюрлениуле бармыдыла? Бар эселе, къайсы жанынадыла?

- Болмай а тюрлениуле. Насыпха, иги жанынадыла. «Спартак-Нальчик» премьер - лигада ойнап башлагъанлы жашчыкъла спортну бу тюрлюсюне бек тартдыргъанлары шартды. Кёргюзтген оюнларыны техникасы да шёндюгюлени игиди.

- Ыйыкъгъа ненча кюн жарау этедиле сабийле?

- Аланы жыл санларына кёре биз ыйыкъны ичинде 5 кере сагъат бла жарым заманны бардырабыз жарауларыбызны.

- Къаллай эришиулеге къатышхансыз озгъан окъуу жылны ичинде?

- Алты турнирге къатышып, алада биринчиле болгъанбыз. Республиканы чемпионатында, шахарны чемпионатында да биринчи жерде эдик.

Кёп болмай бошалгъан «Тери топ» деген эришиуде да команда биринчи жерни алгъанды. Ол а бизге 25-чи июньда ЮФО-ну Ейск шахарда бардырыллыкъ биринчилигине къатышыргъа онг бергенди. Шёндю анга хазырлана турабыз.

- Эришиулеге атлансагъыз, ахчаны ким береди?

- Сабийлени ата-аналары кеслери тёлейдиле. Башха болушлукъ жокъду. Болсада бу жол республиканы атын къорууларгъа атланабыз да, ашларына бла жашагъан жерлери ючюн къырал тёлейди, жолгъа уа сабийле биягъы ата-аналарыны хуржунларындан аллыкъдыла.

- Республикадан тышына барып, турнирлеге къатышыу жаш футболистлеге не береди?

- Аллай жолоучулукъланы магъаналары бек уллуду. Ол эришиуле жашлагъа 3 айны ичинде бардырылгъан тренировкаларыны магъанасын чыгъарадыла.

- «Спартак-Нальчикни» оюнларына къараргъа уа жюрюймюдюле?

- Хау, бир оюнну къоймай барып къарайдыла. Артда кёрген кемчиликлерин сюзедиле, ол, бу кезиуледе къалай этсе тап боллукъ эди деп, кеслерини оюмларын айтадыла.

- Сен юйретгенлени арасында таулу сабийле уа бармыдыла?

- Бар а бардыла, алай, башха миллетлени келечилери бла тенглешдиргенде, бизни сабийле спортну бу тюрлюсю бла аз кюрешедиле. Менде, сёз ючюн, жаланда эки жашчыкъ барды. Алгъаракъда башха тренерледен иш этип соргъан эдим да, алада да хал алайды. Бизни жашчыкъланы асламы, мен билгенден, тутушуу, ауур атлетика, карате бла кюрешедиле.

- Ишигизде жарсытхан затла уа бармыдыла?

- Хау, хар ишдеча, бизде да аллай кезиуле бардыла. Бек биринчиден, сабийлени кийинир жерлери окъуна жокъду. Ол жумушну алагъа орамда неда машиналада тамамларгъа тюшеди. Шёндю «Спартакны» гитче майданларындан биринде жарау этгенибиз а башда айтхан эришиулеге хазырлана тургъаныбыз бла байламлыды. Жарауларыбызны 23-чю номерли школну стадионунда бардырыргъа тюшеди. Анда хал а бек осалды.

- Бу футболчуланы сиз «Спартак-Нальчикге» депми ёсдюресиз, огъесе..?

- Хау, бек биринчиден, командабызгъа деп. Мени алгъыннгы къауумумдан тёртеулен команда бла келишимле этгендиле.

ТАППАСХАНЛАНЫ Аминат.

Суратны автор алгъанды.

Жорукъла

Марданы билген жарсымаз

Искусство, музыка адамны жашауууна жарыкълыкъ, къууат да бередиле. Алай не заманда, не мардада? Сотовый телефон жолда кетип баргъанлагъа къалай бла къыйынлыкъ келтиреди, авариягъа элтеди? Сен къулакъларынга наушникле сугъуп музыкагъа тынгылай туруп, жолда кетип баргъанынгы унутаса, сакъ болургъа кереклисин сан этмейсе. Аны уа, авария къоркъуудан сора да, адамны саулугъуна уллу хатасы барды. Нервалары бузулады, сангырау болургъа къоркъуу салады.

Ол бир жаныды, экинчи жанына къарайыкъ. Водитель, руль артында олтуруп, сотовый телефон бла сёлеше эсе, жолда кетип баргъан, къулакъларын гам бегитип, музыкагъа тынгылай эсе, автомашиналадан толу орамлада транспортда баргъанлагъа, жаяу адамлагъа уллу къоркъуу салады.

2008 жылны башындан бери РФ-ни Административ право низамгъа бузукълукъ этиуню кодексини 12.36-чы статьясына тийишлиликде водительле, жолда кетип бара, телефон бла сёлеширге, эслерин башха жанына бурургъа эркин тюйюлдюле. Ол терслиги ючюн водитель 300 сом административ тазир тёлейди.

Ф. БОЗИЕВА.

Нальчикде ич ишлени бёлюмюню ОГИБДД-сы.

Жаш тёлю

«Спартак-Нальчикде» ойнаргъа муратлыды

Солтанда юйреннген жашчыкъладан бири нальчикчи Илистинланы Элдарды. Футболгъа ол жети жылында келгенди.

Аны спортну бу тюрлюсю бла кюрешгенин ата-анасы да бек жаратадыла. Элдар кеси да жашауун футболсуз аз да кёрмейди. Командада ол полузащитникди. Тренери да жаш кюрешген ишине кесин толусунлай бергенине бек ыразыды.

- Школну бошасам, Казбек Гетериевча, профессионал болуп, «Спартак-Нальчикде» ойнаргъа сюеме, - дейди Элдар.

Суратда Илистинланы Элдар.

Басма

Арт заманда республикада асламлы информация органлагъа сейир уллуду: информациялы, оюнкюлкю, тарых магъанасы болгъан, башха тематикалы газетле, журналла чыгъадыла, кюнден-кюннге аланы саны ёсе барады. «Регион 07» журнал аланы арасында энчиди, нек дегенде ол жамауатны аслам къауумун – водительлени, машиналаны сюйгенлени, жолда жюрюгенлени да - кесини тёгерегине жыяды.

Аны баш редактору Гергъокъланы Борисбийни жашы Русланны, алыкъа жаш адам эсе да, аты республикада белгилиди: «Вести КБР» информация программаны корреспондентиди, малкъар тилде «Жангылыкъланы» бардырады. Бюгюн ол бизни ушакъ нёгерибизди.

«Журналист, суратчы, бухгалтер, шофёр да кесимме»

- Руслан, сен журналистиканы къалай бла сайлагъанса?

- Мен акъыл этгенден, битеу усталыкъладан андан сейирлиги жокъду. Алгъа телевиденияда сабийлеге бериуле хазырлагъан редакциягъа тюшгенме. Ол заманда университетде окъууума да бошамагъан эдим. Бериулени хазырлагъан сейир кёрюннген эди, алай журналистиканы бек магъаналы бёлюмю информацияды деригим келеди. Мен «Жангылыкъланы» корреспондентлерини ишлерине бюсюреп, кесим да ары кёчеме. Журналистиканы бу жанры сейирди. Республикада болгъан ишлени юсюнден биринчилени санында билип, аны башхалагъа сууутмай жетдирирге борчлуса.

- Журнал ачаргъа деген оюм а къалай бла келгенди?

- Эсимде да жокъ эди. ГИБДД бла телевидениягъа келген биринчи кюнледен да ишлегенме – инспекторла бардыргъан операцияланы, республиканы жолларында кемчиликлени, къыйынлыкъланы юслеринден да толу хапарлы эдим. Кесим да машиналаны бек сюеме, водитель стажым 12 жылдан артыкъды. Водительле къаллай болумлагъа тюшгенлерин башым бла сынагъанма. Бу затла жолда жюрюуге къатышханлагъа барына да жарарча журнал жарашдырыргъа себеплик этгендиле.

- Машинаны жюрютгенлеге журналла кёпдюле, сёз ючюн, «За рулём» неда башхала. Мен, ара шахарда басмаланнганны алмай, «Регион 07-ни» сайларча аны не энчиликлери барды?

- Къыралда жолда жюрюуню къоркъуусузлугъуна жораланнган федеральный программала жашауда бардырыладыла. Ара журналлада аны юсюнден жазыладыла. Къабарты-Малкъарда да ишлейдиле аллай программала. Ала жашауда къалай баргъанларыны, аланы чеклеринде къаллай жумушла этилгенлерини, аланы кёрюмдюлерини юслеринден журналны бетлеринде окъуяллыкъдыла. Жоллада тапсызлыкъла да кёпдюле.

Биз адамла кеслерин тийишлисича, бир бирлерине хурмет эте жюрютюрлерин сюебиз. Аны юсюнден республикада белгили, халкъда намыслары жюрюген адамла айтадыла. Сёз ючюн, олимпиада оюнланы призёру Аккайланы Хажи-Мурат (№2) жолда жаяу жюрюген адам не заманда да тюздю, дейди. Неда карате-кёкушинкайдан дунияны чемпиону Анзор Шихабахов (№3) жолда къоркъуулу болумла къурамазгъа кюрешеди. КъМР-ни сыйлы артисти Мухадин Кумахов а (№3) Нальчикде бирде кесинг ючюн угъай, къатынгдагъы машиналаны водительлерини орунларына да жюрюрге тюшгенин айтады. Быллай адамланы оюмларына тынгылагъанла, алача кеслерин сакъ, эсли жюрюрге сюйгенле табылырла деп ышанама.

- Журналны окъуучулары кимледиле?

- «Регион 07» жоллада жюрюгенлени барысына да жораланады: водитель, жаяу жюрюген болсун. Журналны бетлеринде тюрлю-тюрлю законла, официальный материалла табаргъа боллукъду. Мен акъыл этгенден, аварияны кезиуюнде, андан сора да, кесинги къалай жюрютюрге кереклисини юсюнден психологну юйретгени да хайырлы боллукъдула.

Бюгюнлюкде машинаны жюрютген тиширыула аслам болгъандыла. Инспекторла айтханнга кёре, ала бирде эр кишиледен эсе эслидиле жолда, жорукъланы иги биледиле. Алай къоркъуулу кезиуде уа жунчуп къаладыла. Алагъа болушурукъ информациябыз да барды.

Дагъыда сабийлеге да энчи жер бергенбиз –жолда жюрюуню юсюнден ала ишлеген суратланы басмалайбыз. Окъуучула бла байламлыкъ да жюрютебиз: 3-чю номерде «Вы очевидец» деген рубриканы кийиргенбиз. Бир сёз бла айтханда, ким да кесине керекли информация табарыкъды.

- Телевиденияда алгъан сынауунг журналны чыгъаргъанда болушамыды?

- Сёзсюз, ансыз биринчи номерни да чыгъараллыкъ болмаз эдим. Мен бир затха тюшюннгенме – телевидение бла басма органланы арасында башхалыкъ бек уллуду. Кёргенинги, билгенинги тап жарашдырып, бир бири ызындан тюз тизип берген – уллу илмуду.

- Журналны баш редактору болгъан къыйынмыды?

- «Баш редактор» - омакъ эшитиле да болур. Кертисин айтханда, мен журналистме, суратчыма, бирде шофёр, бухгалтер окъунама. Башхача айтханда, журналда не этерге керек эсе да, хар неге да кесим юйренирге, тюшюнюрге борчлума.

- Газетибизни окъугъанлагъа не айтырыкъ эдинг?

- Водительлеге, бютюнда рульгъа энди олтургъанлагъа сакъ болугъуз, сизни юйде сакълагъанланы сагъышын этигиз дерик эдим. Жолда жюрюуню жорукълары сизни, сизни бла бир жолгъа чыкъгъанланы да саулугъугъузну, бирде уа жашаууугъузну сакъларгъа деп жарашдырылгъанларын унутмагъыз.

Ушакъны **ТИКАЛАНЫ Фатима** бардыргъанды.